

Hofterup kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KARL JOHAN KEMBER, 2017-05-29

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

—

Hofterup kyrka

Västra Karaby pastorat, Rönnebergs kontrakt, Lunds stift
Hofterups socken, Hofterup 34:1, Kävlinge kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Hofterup ligger mellan Landskrona och Löddeköpinge i Kävlinge kommun. I byns närområde finns flera fornlämningar, däribland stenkammargraven Hofterupsdösen från yngre stenåldern, som visar på områdets förhistoriska bosättningskontinuitet. Hofterup har funnits sedan åtminstone 1000-talet; en teori är, att man då bröt sig ut från Barsebäck och grundade en ny by under stormannen Hortas ledning.

Området strax norr om kyrkan ingår i fornlämning Hofterup 38:1, som utgörs av Hofterup by före enskiftet 1795-1796. I samband med skiftesreformerna flyttade så gott som alla gårdar ut från kyrkbyn och spreds i landskapet. De stora gårdarna i söder fördes till det närbelägna Barsebäcks gods, vilket avspeglas i dagens landskap med stora enheter, gles bebyggelse och långa alléer. Hofterup var från reformationen till 1962 annex till Barsebäcks församling. I kontrast till denna miljö etablerades flera småbruk norr om kyrkan, och en ny kyrkby växte fram i början på 1800-talet. Många tomter avstyckades under 1800-talets andra hälft och blev hem åt torpare och hantverkare. Några av deras torp finns kvar längs vägarna vid Hofterups sydvästra gräns.

Dagens Hofterup är till största delen utbyggt på 1970-talet, då ett ökat välstånd och bilinnehav gjorde det möjligt att pendla till bl.a. Löddeköpinge och Landskrona. Efterfrågan på friliggande stora hus för flerbarnsfamiljer var stor, och en bebyggelseplan lades ut för området norr om kyrkbyn. Bebyggelsen från denna tid har en typisk 70-talskaraktär, präglad av de sk Malmvillorna, 1,5-planshus i tegel med svarta betongtak.

Omgivningarna kring Hofterup är mycket varierade, där det talldominerade ängs- och skogslandskapet i norra och västra delarna av samhället möter en flack, i princip helt uppodlad jordbruksmiljö i söder och öster. Kyrkan ligger på en svag förhöjning utanför själva samhället tillsammans med några äldre småhus. Väster om kyrkan finns en kyrkstuga, uppförd i putsat tegel 1844 som byaskola. Kyrkstugan, som byggts till under 1990-talet med en vinkel i tegel, ligger med sin trädgård ut mot åkermarken, motorvägen E6 och Barsebäck gods ägor.

Hofterup ingår i riksintresse för kulturmiljövården [M46] Barsebäck- Hofterup. Hofterup är även utpekad som en särskilt värdefull kulturmiljö av Länsstyrelsen.

Kyrkobyggnaden

Hofterups kyrka uppfördes senast under 1100-talets första hälft och helgades åt St Andreas. Kyrkan gavs ett tidstypiskt romanskt utseende med firsidigt långhus, ett smalare och lägre kor och en absid. Förmodligen försågs kyrkan med motställda portaler och ett blytak. Flertalet romanska kyrkor hade plant innertak av bräder, men att röstet mellan kor och absid murades upp tillnock antyder, att Hofterups kyrka möjligen haft en öppen takstol. Murarna uppfördes som skalmurar, delvis i s.k. *opus spicatum*, en romansk murteknik där murstenarna ställvis placeras som kornen i ett ax. Tekniken användes främst i dekorativa partier, men också till grövre konstruktioner, och har getts dateringar ända ner till 1000-talet. Enligt en arkeologisk undersökning av C.G. Schultz kan kyrkan möjligen vara byggd redan runt 1080, vilket skulle göra den till en av våra allra äldsta stenkyrkor. Kyrkans inre försågs med kalkmålningar, som bedömts vara utförda av Finjagruppen mellan 1125-1150. Tornet är romanskt och troligen något sekundärt, kvadratisk och smalare än långhuset.

Tornets bottenvåning, långhuset och koret täcks med valv under 1300-talet eller början på 1400-talet. Långhusvalven förses med gotiska kalkmålningar av provinsialtyp. För att nå tornets övre plan byggs en utvändig trappa. Ett vapenhus mot norr tillkommer och den södra portalen muras igen, kanske vid samma ombyggnadstillfälle.

Absidvalvet rasar in på 1700-talet, och man tvingas avlasta konstruktionen med utvändiga strävpelare mot tribunbågens båda anfang. Under seklet görs åtskilliga om-
murningar av flera av kyrkans murar, som befinner sig i mycket dåligt skick, liksom mindre reparationer av tak, golv och fönster. 1769-73 görs en större reparation av kyrkan. Bly- och tegeltaken läggs om och taklagen repareras med till stor del nytt virke. Golvet läggs om och förses med en ny underfyllning.

1851 genomförs en tillbyggnad av kyrkan, som utvidgas med en korsarm åt norr, samtidigt som vapenhuset rivs. Yttertaken repareras och en utgång tas upp genom absiden. Tornet förhöjs och får en portal i väster. Tornets översta våning inreds för de klockor, som fram till dess inrymts i en klockstapel. Den rivs vid ombyggnaden och virket säljs på auktion. Långhuset täcks med brädgolv av samma typ som lagts i nykyrkan.

1912 utförs en stor interiör renovering under Theodor Wåhlins ledning. Västportalen byggs om och får ett tympanon. Ett trapporn uppförs i hörnet mellan tornet och nykyrkan. Tornet får en ny takhuv. De gotiska målningarna, som man förkalkat i början

på 1700-talet, tas fram liksom fönstret i korets norra fasad. Delar av den gamla fönsterramen hittas inmurade i öppningen. Fönsteröppningarna får sin nuvarande utformning. Kyrkan får ett nytt golv av kalksten och ny bänkinredning. Valvet i tornets bottenvåning rivs och ersätts med ett brädtak. Tornbågen muras om och får nya öppningar till långhuset från orgelrummet och vapenhuset. En ny orgelläktare installeras och innerdörrarna nytillverkas. All fast inredning renoveras eller nybyggs.

Arbetena under 1900-talets andra hälft har framför allt varit inriktade mot förvaltning och underhåll. Inredningen har ommålats och kalkmålningarna liksom flertalet fasta inventarier har konserverats. El- och värmeanläggningar installerades vid seklets mitt. Yttre restaureringar genomfördes 1930 och 1977. Absidens ytterdörr tillkom 1984, då den ersatte en tidigare dörr med samma utseende.

2002 byts blytaket på absiden, fasaderna renoveras och vinden rengörs. Takblyet tillverkas av de plåtar, som tidigare täckt kortaket.

Exteriör

Kyrkobyggnaden består idag av ett långhus, ett kort kor med en bred halvrund absid och ett torn. I norr finns ett trapptorn till tornets övre våningar och en nykyrka. Alla fasader är spritputsade med slätputsade fönster- och dörröppningar.

Grundläggningen av de medeltida murarna är, enligt murverksundersökningen från 1977, gjord direkt på markens lera. Fyllningen i murarna under mark består av lera med inslag av kalkbruk. Dagermurarna är uppförda som skalmurar med yttre skal av mestadels flintabrockor i kalkbruk, lagda i jämna skift, och med en inre kärna av småsten. Öppningarnas inramningar är liksom hörnkedjor murade av sandsten. Kyrkans äldre delar saknar synlig sockel, bortsett från tornets norra- och västra sidor som har en vitputsad, skråkantad sockel i sandsten.

Absidens fasad [1] är dekorerad med en rundbågig blindarkad indelad av lisener. Bågarnas anfang och hjässor är markerade med runda vulster. En likartad utformning har uppmärksammats i några danska kyrkor, Hammer på Själland och Elmelunde på Mön. C.G. Schultz argumenterar för, att detta gestaltningssätt är tidigromanskt, troligen förekommande redan under 1000-talet. På utsidan av absiden sitter ett inmurat kritstenslejon i relief [2], som i stil anknyter till vikingatidens runstensornamentik. Skulpturen återfanns 1912 och har kanske en gång smyckat tornets västfasad, liksom den lejonmaskaron av kritsten som finns inmurad mitt på fasaden.

Nykyrkan är uppförd i förbandsmurat tegel, troligen på en kallmur av gråsten. Den västra och delar av norra fasaden är murade av tegel från det gamla vapenhuset. Ny-

kyrkans fasader avlastas, liksom absidens, av murade kontreforter avtäckta med plåt respektive taktegel. Sockeln är hög, i höjd med fönsterbänkarna och svagt förkroppad relativt dagemurarna. Gavelröstet i norr är dekorerat med ett flersprångigt listverk mot takfoten, och indelat i fyra stycken triangeltäckta blinderingar i två språng. I de mittersta fälten sitter varsin rektangulär öppning. Överst vid taknocken finns en rombformad blindering i två språng.

[1]: Absidfasaden med blindarkad

[2]: Lejonrelief i absidfasaden

Trappornet är byggt i tegel med en oputsad naturstenssockel på båda sidor. Av tegel är även tornets övre del, som är lätt indragen från den medeltida basen. Längs bjälklagsnivåerna finns flera ankarslutar, både raka och linjeformade. I vardera väderstreck finns två rundbågiga ljudöppningar innanför en stor, indragen rektangulär yta, uppåt avgränsad av ett droppskift mot takfotens flersprångiga listverk. Ett motsvarande listverk återfinns tillsammans med ett litet tandsnitt på trappornets gavlar.

Alla större fönsteröppningar är rundbågiga med putsade omfattningar, som vidgar sig något utåt. Fönstren är utformade med järnbågar fästade till murverket med klamror. Det enkla spröjsverket av järn indelar fönstren i vardera 10 rutor. Vid mötet med solbänkarna av kalksten finns tandskurna dropplåtar. Korets fönster har en delvis annan utformning med blyinfattat glas i smårutor, som hålls samman av storm- och stagjärn. Det norra, rundbågiga korfönstret är bevarat sedan romansk tid, liksom den rektangulära glugg som syns mitt på tornets norrfasad.

Kyrkan har två entréer, huvudentrén i tornets västfasad och en öppning i absidväggen. Västportalen har en rundbågig, slätputsad omfattning i två språng, försedd med en pardörr av ramverkstyp målad i grågrönt. I de översta speglarna sitter råglas. Ovan dörren finns, buret av kalkstenskonsoler, ett tympanonfält dekorerat med en stor blomma med fem kronblad och texten "Loven Gud i hans helgedom". Absiddörren är en bräddörr med halvcirkulärt överljus.

Nykyrkans-, långhusets- och korets sadeltak, trapptornets pulpettak och tornets pyramidtak är alla täckta med enkupigt, rött tegel från Kaniks tegelbruk. Teglet är lagt på traditionellt vis med fogstrukna pannor på öppen läkt. Torntaket kröns av en vindflöjel med ett grekiskt smideskors. Fasaderna möter taken genom flersprångiga tegelgesimser. Nykyrkans undre språng är utfört som en sågtandsfris. Absidtaket är belagt med blyplåt i skivtäckning med vertikala ståndfalsar och horisontellt förskjutna falsar. På plåttäckningen finns ett sigill från Lomma Plåt, som lade om taket 2002. Takfotens undersida är täckt med vitmålade bräder.

Interiör

Golvet i vapenhuset är belagt med gråa, kvadratiska plattor av slipad Ölandskalksten innanför en röd kalkstensbård. Väggarna är putsade och målade med oljefärg, medan taket består av gråmålad träpanel med bjälklagets bjälkar synliga därunder. I norr finns en blåmålad dörr med tre speglar som leder till trapptornet, och i öster en pardörr mot långhuset med likartad utformning. Längs väggarna står den gamla lillklockan och diverse lösa möbler, alla målade i blått.

Vapenhusets stengolv fortsätter in i långhuset och nykyrkan. Under bänkkvarteren ligger ett något upphöjt furugolv och i gångarna rödmönstrade mattor. Långhuset [3] och tillbyggnaden har putsade och oljefärgsmålade väggar och vardera två travéer, alla utförda som svagt spetsbågiga halvstens kryssvalv med samma hjässhöjd. Långhusets fyrkantiga valvribbor ansluter till murpelare och tresprångiga, kragbandsprofilerade pilastrar. Nykyrkans ribbor är fästade till tvåsprångiga konsoler i ytterväggarnas hörn. På långhusets valv finns gotiska kalkmålningar i svart och rött. Längs ribborna, som är betonade med enkla bandstreck, löper ornamentala växtbårder. Gördelbågens undersida, som markerar gränsen mellan valvtravéerna, är dekorerad med bladrankor och punkter. I en av kapporna syns ett avlövat träd. Runt ett av svicklarnas skvallerhål har man målat ett ansikte, där hålet utgör figurens mun. Utöver dessa dekorer har man hittat spår av romanska målningar på långhusets västra- och norra väggar ovan valven, motiv som inte kunnat identifieras. I nykyrkan finns inga målningar. Fönsternischerna är putsade, inåt vidgandes och försedda med fönstervärmare innanför de gråmålade bågarna. Innerfönster saknas. Predikstolen är placerad vid triumfbågens södra sida, medan dopfunten står längs tvärgången vid den mittersta valvpelaren. De två främsta bänkraderna i södra kvarteret är demonterade för att ge plats åt ett piano.

Kyrkans blåmålade orgelläktare är fästad ovan dörren mellan långhuset och vapenhuset. Balkongen stöds på väggarna av konsoler med volutformade anfang. Konsolbjälkarna är räfflade med utskuren profil i underkant och dekorerade med blommor. På konsolerna ligger ett balkverk som underlag för läktargolvet. Orgelfasaden är integrerad med den genombrutna räckesbarriären. Den är uppbyggd av pelare och fält

med slanka, svarvade balusterdockor, som bär överliggarens utkragande listverk.

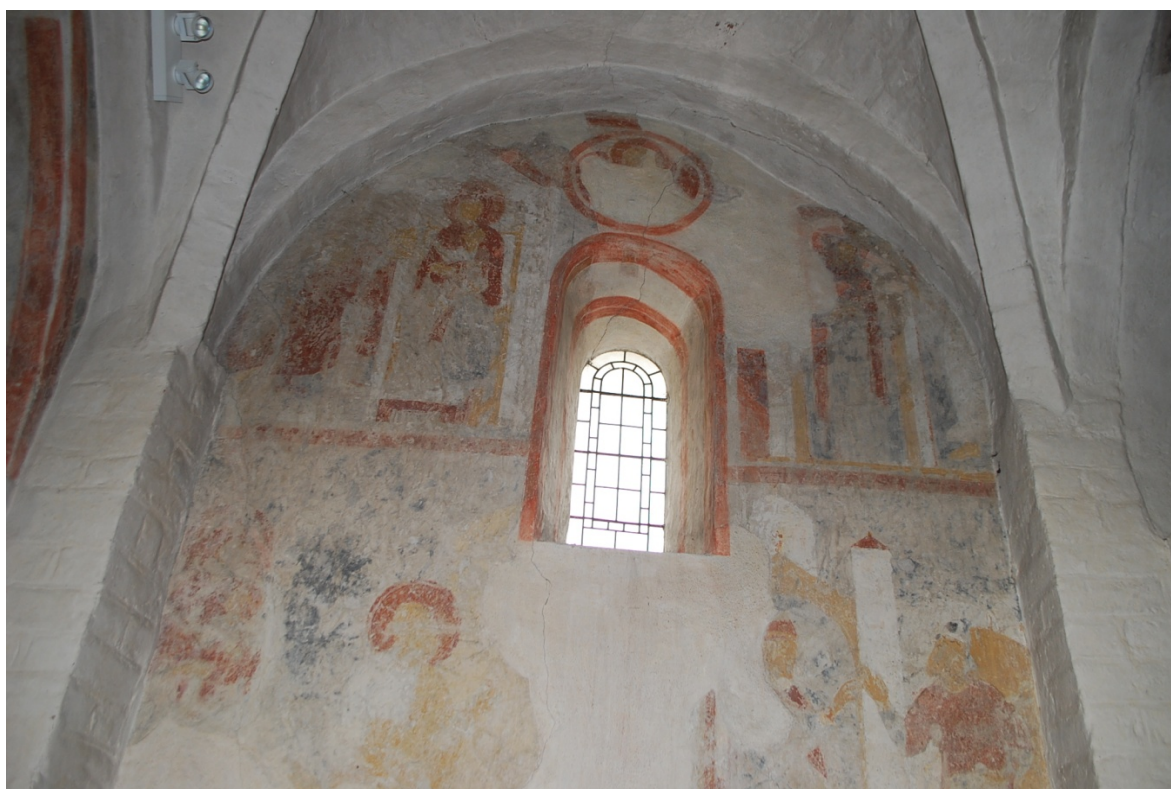

[3]: Vy från långhuset mot koret

Triumfbågen är rundbågig med profilerade vederlagsgesimser. Ovan dessa finns rester av romanska kalkmålningar, som föreställer medaljonger med änglar, tecknade med rödbruna vingar och lyfta, öppna händer. Längs bågens ytterkanter löper dubbla röda band. På norra valvpelaren sitter ett epitafium över prosten Johannes Hofverberg. Tribunbågen har en liknande utformning som triumfbågen men är betydligt flackare. På bågens insida syns spår från en romansk bård med helgonbilder, och ovan valven har man hittat rester av en dubbelyxbård och en änglamedaljong från samma tid.

Korets svagt spetsbågiga kryssvalv är av halvstenstyp med fyrkantiga ribbor, som utgår från ensprångiga pilastrar utan kragband. På den norra korväggen finns flera scener, uppbyggda i två våningar kring det romanska fönstret [4]. Överst finns mot väster ett motiv som föreställer Konungarnas tillbedjan, med en sittande Maria, Jesubarnet och de tre vise männen. Scenen öster om fönstret är likartat komponerad och avbildar Maria Bebådelse. Ovan fönstret finns en änglamedaljong. Den nedersta figurkransens högra motiv föreställer Herodes befallning om barnamord i Betlehem, avbildad med en hög byggnad och Herodes sittandes i en tron. Målningen till vänster har tolkats som en framställning av Flykten till Egypten. Bildserierna avslutas nedåt av en meanderbård omgiven av brunröda dubbelband och ovan valven av en palmettbård.

Utrymmet i absiden bakom altaret används som en liten sakristia. I väggen finns två nischer för sakramentsförvaring. Bräddörren mot kyrkogården är målad i gråblått och försedd med tre ninar. Absiden är vitputsad och täckt med romanska kalkmålningar. I hjälmvalvet har funnits ett Majestas Domini- motiv med Kristus i en mandorla omgiven av evangelisternas symboler, samt nedanför en fris med apostlar. Eftersom valvet störtade in på 1700-talet är bilderna mycket skadade. I det övre bildfältet syns mot norr två stående figurer, liksom delar av mandorlan och Lukas symbol oxen. I den undre kransen syns rester av en majuskelinskriftion och några ansikten.

[4]: Norra korväggen med kalkmålningar i två nivåer

Tornets övre våningar och orgelläktaren nås via en betongspindel i trappornet. Den första våningen är kopplad till långhuset genom en sekundär stickbågig öppning. Väggarna är putsade och målade med oljefärg, och golvet är belagt med grå linoleum. Orgelns spelbord är placerat under arkadbågen, medan det fristående ryggpositivet står längs den södra tornväggen. På norra sidan finns en romansk fönsternisch. Nästa plan används som teknikvåning med bl.a. klockornas numer utnyttjade trampverk och för diverse lös förvaring. Härifrån leder en trästege till klockvåningen och en dörr till långhusvinden. Klockvåningen har putsade tegelväggar med omålade ljudluckor i alla väderstreck. Klockbocken av timmer upptar största delen av våningsutrymmet. Taklaget är öppet upp i nock. Takstolen består av två nivåer av bjälkar, som strålar ut mot murkrönens remstycken och sparrar från en sammanbindande kungsstolpe. Denna står på två korsande dragbjälkar fästade till fasadmurarna.

Valven ovanför långhuset och nykyrkan är slamputsade och oisolerade. I det sekundärt murade tegelröset ovan triumfbågen finns en triangulär öppning. Muren ovan tribunbågen är byggd av sten i kalkbruk och murad upp tillnock. Takstolarna är av svensk typ med en hanbandsnivå, sparrar och tassar lagda på dubbla remstycken. Två dragbjälkar går mellan långhusfasaderna. Timret av relativt kraftiga dimensioner är huvudsakligen från 1773. Nykyrkans liksom långhusets norra fasadkrön är ommurade med tegel. På väggarna finns rester av romansk puts. Den gamla murstocken, som en gång ledde till kyrkans kamin, finns kvar och har kapats ovan valven. Absiden har ett medeltida hammarband med förtagningar efter äldre sparrsystem.

Inredning och inventarier

Altaret är av murat tegel, troligen medeltida, och avtäckt av en gråsvart kalkstensskiva från 1912. I hällens mitt är inritat ett konsekrationsskors. På alla sidor av fundamentet finns kalkmålningar av romaniserande typ, som tillkom 1912. På kortsidorna märks solkors och arabeskedekorer, medan framsidan är smyckad med en framställning av Agnus Dei, Guds lamm med en gloria, innanför ett fyrpass.

Altaruppsatsen [5] är tillverkad 1597 av en okänd mästare. Fundamentet liksom arkitraven är försedda med texttavlor med bibelcitater i guld. Entablementet bärs upp av två kannelerade kolonner, som står på postament med bevingade änglahuvuden. Skaftens nedre del är diamantstrucerade. På altaruppsatsens ovkant och sidor finns kraftiga beslagsvingar med renässansdekor. I uppsatsens mitt finns en altartavla, skapad av provinsialmålaren och ritmästaren Christian Holst 1754, innanför en rundbågig omfattning. Målningen föreställer Jesus på korset, avbildad med dödsallar och ben vid korsfoten. Golgata är illustrerad som en stenig kulle belägen strax utanför Jerusalem.

[5]: *Altaruppsatsen*

Altarringen är av ek, gestaltad av Theodor Wählin 1912. Den har en femsidig, genombruten barriär med svarvade balusterdockor, som bär upp den mycket breda överliggaren. Knäfallet är klätt med röd sammet.

Dopfunten av gjuten betong är tillverkad 1890 av en okänd skulptör. Foten består av en rund, odekorerad pelare som övergår till en fyrkantig bas. Cuppan är dekorerad med en fris med palmetter innanför rundbågar och pärlstav i ovan- och underkant. I dopskålen ligger en insats av trä. På Lunds Universitets Historiska Museum finns bevarat en stenfot från den romanska dopfunt, som tidigare stod i kyrkan.

Predikstolen är tillverkad 1751 av snickaren Petter Hansson, bildhuggaren Sven Sjöberg och målaren Christian Holst. Den polykroma korgen av ek är placerad på ett kraftigt murat fundament och nås genom en rak stentrappa. Korgens fyra sidor är indelade i fält med evangelisterna med sina attribut innanför utskurna ramar. Mellan fälten står tunna pilastrar med akantuskapitel och skaft täckta av växter och blommor. På ömse sidor om fälten finns ett listverk med svarta texttavlor med bibelcitrat i guld. Korgen avslutas nedåt med en festong, troligen hämtad från en äldre predikstol.

Bänkinredningen i nyklassicistisk stil är från 1912 efter Theodor Wählins ritningar. De öppna, blåmålade bänkarna har bakstycken uppbyggda som ramverk med fyllningar. De raka, kannelerade gavlarna avslutas av frontoner, vars kanter är smyckade med tandlister. Bänkarna har psalmbokshylla och fotstöd. På gavlarna finns plats för bänkljusstakar, och på sitsarna ligger lösa, ljusblå dynor.

Orgeln, byggd 1912 av Eskil Lundén, är en ombyggnad av ett äldre instrument, som anskaffades till kyrkan 1863. 1977 inköps en ny orgel, tillverkad av Åkerman & Lund orgelbyggeri, som integreras som ett ryggpositiv till läktarbarriären. Spelbordet är av ek med sex stämmor, manual och pedal, placerat på ett podium vänt från åhörarna. Fasaden i rödbrunmålat trä är indelad i fem partier med synliga pipor i fälten. Högst upp i varje fält finns förgylld växtornamentik. De mittersta och yttersta partierna är förhöjda och utformade som spetsar mot kyrkorummet.

Storklockan göts 1654 av Hans Meyer. Längst upp på klockan finns ett textband och en växtfris. I manteln hänger en kläpp med slagkula.

Lillklockan är från 1949, gjuten av M&E Ohlssons klockgjuteri i Ystad. Manteln utan dekorer omger en kläpp med slagkula. I vapenhuset finns den *gamla lillklockan* från 1654, som fram till 1851 hängde i klockstapeln på kyrkogården. Manteln är smyckad med text- och växtband.

Övrigt

Rökelsekar, i brons av senromansk typ, kan även tillhöra Barsebäcks kyrka. Rökelsekaret förvaras på Lunds Universitets Historiska museum.

Kyrkogården

Den äldst bevarade kartan, där Hofterups kyrka finns redovisad, är en ägodelningskarta över Hofterup från 1757. Kyrkogården ligger fritt strax söder om byn, avgränsad av en mur mot det omgivande åkerbrukslandskapet. Kyrkogården utvidgas 1894 mot söder och väster, och utläggs i kvarter efter länsträdgårdsmästaren Bengt Kjelssons ritningar. 1915 görs en utvidgning mot norr. Ett område i nordost har sedan 1987 avgränsats för urnsättning. I sydöst finns en minneslund från 1995, och mot landsvägen en askgravplats från 2004. Väster om kyrkogården ligger kyrkstugan, och öster där om en parkering med en kompostanläggning på mark som ägs av kyrkan.

Kyrkogården utgörs av en nästan kvadratisk yta, som avgränsas av en låg stenmur i söder, väster och norr. I norr är muren avtäckt med betong. Den östra avgränsningen består av en högre gråstensmur från 1915. Längs landsvägen finns en rad med högresta lindar och en midjehög häck av aronia. Trädkransen och häcken, som senast kompletterats 2013, fortsätter runt kyrkogården i söder och norr. Från huvudentrén, utformad 1896 i svartmålat gjutjärn med en pargrind och mindre sidogrindar innanför grindstolparna, leder en stensatt gång upp mot kyrkans västportal. Grindpartiet är smyckat med heraldiska liljor. I öster finns en öppning ut mot parkeringen. Det har tidigare funnits två stigluckor till kyrkogården, av vilka inga rester finns bevarade.

Kyrkan ligger mitt på kyrkogården, omgärdad av singel. Från kyrkan strålar gångar ut i alla väderstreck och indelar kyrkogården i symmetriska, buxbomskantade kvarter [6]. Gravplatserna är belagda med singel och omgärdade av buxbom. Ett fåtal gravar omgärdas av låga stenramar eller järnstaket. Inom de enskilda gravplatserna finns en relativt gles växtlighet i form av bl.a. olika blommor och barrbuskar, ofta satta i en planteringsränna framför respektive gravsten. Gravmaterialet är relativt varierat med gravstenar från olika tidsperioder, även om granitvårdar från tiden kring sekelskiftet dominerar. Bland de äldre typerna märks t.ex. tunna, skånska kalkstensvårdar med barockinfluerat uttryck, låga naturromantiska stenar med rankor, kors och textplattor i marmor, obelisker, kolonner och nationalromantiska stenar med grövre behuggning. Ett antal gravstenar står uppställda mot östmuren och formar ett enkelt lapidarium.

Längs absidfasaden står 3 st medeltida, trapetsformade gravhällar i sandsten. Den norra från 1786 över Rasmus Olsson är dekorerad med en döds-kalle med korslagda ben, som symboliserar livets förgänglighet. På gravstenen längst söderut märks ett kors med två tvärramar och inskriften 1701 EHS. På den tredje stenen kan man skönja Salomos sigill. I kyrkogårdsmurens nordvästra hörn finns inmurat två delar av en ytterligare medeltida sten. Några gravar är av personhistoriskt intresse, däribland Nils Anderssons (1864-1921). Nils var jurist med ett stort antal förtroendeuppdrag, men är mest känd för sitt arbete med att insamla och uppteckna svensk folkmusik. Genom sitt

kulturintresse blev han vän med både August Strindberg, Anders Zorn och Carl Milles. Milles har gestaltat hans gravsten, prydd av ett notblad och en flöjt, vilket Nils själv trakterade. Den spröda originalstenen föll samman under en storm 2007 och har ersatts av en kopia. Resterna av den gamla stenen har grävts ned. Bland gravminnena ska också nämnas slkten Hofverbergs, som i fyra generationer innehaft prästämbetet i Hofterup mellan 1715 och 1883. Carl Jakob Hofverberg (1802-1883), som även var prost och filosofie jubeldoktor, ligger begravd med sin familj i kyrkogårdens västra del. I öst finns, i anslutning till lapidariet, sex av släktens äldre gravstenar uppställda. Inne i nykyrkan hänger dessutom flera kistplåtar av silver uppsatta över slkten.

Ett område i nordöst är avgränsat för urngravsättning. På gräsmattan intill de resta stenarna står en vindflöjel med ett gapande drakhuvud och årtalet 1851 med genombruten text. Denna vindflöjel satt på kyrkspiran fram till 1912, då den ersattes av dagens konstruktion. Minneslunden i nordväst är gestaltad som en öppen, cirkulär grässatt plats omgärdad av en singelgång, avgränsad med växter mot den traditionella begravningsplatsen. I växtkransen märks bl.a. olika marktäckare, buxbombsbuskar och sorgeträd i form av hängbjörkar. I hörnet mot landskapet finns en liten fältsten och blomsterhållare. Askgravplatsen i väster har en enkel gestaltning med en grässatt yta, ett träd och en ljushållare. Minnesplaketterna ligger direkt i gräset.

[6]: Kyrkogården sedd från öster. Till vänster minneslunden innanför en buxbomshäck.

Byggnader på kyrkogården

Utöver kyrkan saknas byggnader på kyrkogården.

Kulturhistorisk karaktärisering för Hofterups kyrkoanläggning

Hofterups kyrka ligger i ett öppet och storskaligt jordbrukslandskap, vars struktur har tillkommit genom skiftesreformerna. Kyrkan ligger isolerat mellan det tätbebyggda villasamhället i norr, och de öppna markerna med glest placerade gårdar i söder, vilket gör att kulturlandskapets utveckling lätt kan avläsas. Den gamla kyrkbyn kring kyrkan är numer upplöst med ett fåtal bevarade gårdstomter längs Byastugsvägen och Hofterups kyrkväg, och väster om kyrkan en äldre skola, som byggts till och gjorts om till kyrkstuga. Viktiga miljöskapande värden bärs av de träd, inte minst lindarna ut mot byvägen, och murarna som avgränsar kyrkoanläggningen från det vindpinade jordbrukslandskapet och motorvägen E6. Den utgör en påtaglig fysisk barriär i landskapet.

Kyrkogården är en av många representanter för den skånska landsbygdskyrkogården. Den äldsta delen av kyrkogården och de olika utvidgningarna löper in i varandra och präglas alla av de ideal, som växte fram från 1800-talets mitt med rätlinjiga kvarter, grusade gångar och grusade gravplatser omgärdade av buxbom. Sedan dess har kyrkogården kompletterats med både urngrav-, askgravplats och minneslund, som alla är fint infogade i huvudstrukturen. Bland de personhistoriskt mer intressanta gravminnena kan framhävas det efter Nils Andersson, med en kopia på Carl Milles sten, och de efter släkten Hofverberg, som även är viktiga för kyrkans identitet. Hällarna som är ställda mot absidfasaden är exempel på hur gravminnen utformades innan kyrkogårdarna fick sin nutida funktion. På Rasmus Olssons grav från 1786 märks dödsallar med korslagda ben, figurer som kan associeras både till 1700-talets piratmotiv och barockens förgänglighetssymbolik.

Kyrkans äldsta delar har daterats till sent 1000-tal eller tidigt 1100-tal, vilket gör den till en av de äldsta stenkyrkorna i Skandinavien. Det romanska murverket med murar delvis i opus spicatum, som även finns i t.ex. Härslöv, kan utgöra ett viktigt framtida forskningsmaterial. Murarnas välbearbetade uttryck pekar, liksom förekomsten av ett tidigt torn och kyrkans omfattande romanska kalkmålningar, mot att Hofterups kyrka haft en betydelsefull roll för den kyrkliga utvecklingen. Av stort byggnadshistoriskt- och arkitektoniskt värde är, att den romanska fönsteröppningen på norra korväggen är bevarad och dessutom ännu i bruk, något som är ovanligt. Fönstret har även en pedagogisk funktion, eftersom det ger en känsla för hur det romanska kyrkorummet såg ut och upplevdes. I exteriören märks flera konstnärligt utformade detaljer, framför allt absidens rundbågiga blindarkad, vars utformning anses besläktad med ett antal danska kyrkor från samma tid. Lika värdefulla är lejonrelieferna i kritsten, som visar hur kyrkokonsten influerats t.ex. av vikingatidens djurornamentik.

Från tidigt 1100-tal kommer Finjagruppens högkvalitativa kalkmålningar, som i Skåne bara bevaras i Finjas, Hofterups och Vemmerlövs kyrkor. Verkstaden kännetecknas av en enhetlig motiv- och formrepertoar och ett stramt, arkaiskt måleri med byzantiska influenser. Från Finja känns bl.a. triumfbågens änglamotiv igen, liksom användandet av dubbla kantband. Även om målningarna i Hofterup delvis är fragmentiserade och svåra att uttyda, besitter de mycket höga historiska värden, och visar samtidigt på medeltidens religiösa uppfattning, där Mariakult och helgondyrkan var viktiga komponenter. Av konstekniskt intresse är, att målningarna på östväggen är mindre blekta, vilket enligt Rickard Holmberg kan antyda, att dessa är målade *al fresco*, till skillnad från korets fresker i *al secco*. De betydligt enklare, gotiska dekorationerna av lokal typ i långhuset har framför allt betydelse för helhetsupplevelsen av kyrkorummet.

Kyrkobyggnaden karakteriseras till viss del av olika tidsskikt. Olika byggnadsdelar, såsom nykyrkan, tornets övre del, trappornet och absidens kontreforter har successivt tillkommit av tekniska- och funktionella skäl. I de olika renoveringarna kan tidernas olika restaureringsideologier och gestaltungsideal avläsas. Kyrkan är en av de runt 70 i Skåne, som försågs med en nykyrka efter 1830. Till skillnad från t.ex. i närbelägna Hög, revs vapenhuset mot norr till förmån för en dominant volym stöttad av kontreforter och med enkel detaljeringsgrad. Gavelröstets dekorer, liksom tornets blocktandskift, refererar på tidstypiskt vis till medeltidens former.

Ett byggnadshistoriskt värde finns i taklagens timmer från flera perioder, däribland absidens medeltida hammarband. Tegelpannorna är ännu traditionellt understrukna med kalkbruk, vilket bidrar till byggnadens ålderdomliga karaktär. Taktäckningen har ett värde som exempel på en förr vanlig men idag mer sällsynt byggnadsteknik.

Interiören domineras av Theodor Wåhlins omgestaltning 1912. Kyrkan är i stort sett oförändrad sedan dess. Från denna tid kommer golvet, orgelfasaden, innerdörrarna, altaret, altarskranket och bänkarna. Tidstypiska är även de järnspröjsade fönstren med tandade dropplåtar. Inredningen är en syntes mellan nationalromantik och nyantik, där traditionella element blandas med antika drag t.ex. i bänkgavlarnas frontonmotiv. Den hålls samman genom en coelinblå färg, ett grepp Wåhlin använde i många kyrkor. Inredningen kontrasterar till det medeltida kyrkorummet, som Wåhlin försökte framhäva bl.a. genom att frilägga de gotiska kalkmålningarna och det norra korfönstret.

Ett antal av kyrkans huvudinventarier besitter konsthistoriska värden, däribland den rikt snidade altaruppsatsen i renässansstil från 1597 och predikstolen, som båda restaurerats vid flera tillfällen. Altarmålningen från 1742 utförd av Christan Holst visar en dramatisk tolkning av området kring Golgata. Predikstolen som tillkom vid samma tillfälle har en stramt lantlig barockstil och bär numer sina ursprungliga färger.

Rekommendationer

- Det medeltida murverket och kalkmålningarna, som även återfinns på vinden, bör behandlas med yttersta varsamhet.
- Putsen i valven lossnar och snöar ner i långhuset. Inomhusmiljön är sur med fuktiga golv och väggar med stora sprickor. De tekniska problemen bör utredas om inte kulturvärdena på sikt ska riskeras. Därtill bör det understrukna tegeltaket regelbundet ses över för att läckage ska undvikas.
- Av särskild betydelse för exteriören är lejonrelieferna i sandsten, liksom den blinderade arkadbågen på absiden, detaljer som bör tas om hand varsamt.
- Vid framtida interiöra arbeten ska den romanska karaktären, men även Wåhllins tidstypiskt nationalromantiska inredning, speciellt beaktas och värnas.
- Kyrkogårdens struktur med rätvinkliga kvarter, utformade med buxbomsinramningar, singeltäckta gravar och gångar, bör bevaras.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkoanläggningen ligger inom riksintresse för kulturmiljö Barsebäck-Hoferup [M46]. Kustzonen är ett riksintresse för Kust och skärgård. Hofterup är därtill utpekad som en särskilt värdefull kulturmiljö av Länsstyrelsen.

Källor och litteratur

A Catalogue of Wall-Paintings in the Churches of Medieval Denmark 1100-1600. Scania, Halland, Blekinge. Bd I-IV, Knud Banning, Köpenhamn, 1976-1982.

Barsebäck och Hofterups kyrkor, Rikard Holmberg och Elisabeth Hervius (1972), Harjägers härad, Skåne band 1:2, Sveriges kyrkor, Stockholm

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Underhållsplan för Hofterups kyrka 2004-12-10, Restaurator (2010), Lund

Regionmuseets i Kristianstads arkiv, Lund, mappar 1-2: *Hofterups kyrka*

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök, hämtad 2014-10-15

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, Lantmäteriet, hämtad

2014-10-15

http://www.kavlinge.se/download/18.f8873cc141a12daff3168a/1382011873058/Tematis_k+%C3%B6versiktsplan+Kulturmilj%C3%B6program.pdf, Kulturmiljöprogram Kävlinge kommun (samrådshandling), hämtad 2014-08-15.

http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskaps_vard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/kavlinge/Pages/Hoferup_.aspx, hämtad 2014-10-16

http://www.raa.se/publicerat/varia2012_17.pdf, Riksantikvarieämbetet, hämtad 2014-09-08.

Intervju med representanter från Västra Karaby pastorat, möte 2014-10-22

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Hofterups kyrka, Rönnebergs kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Kember (handläggare),
Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvården,
JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Karakteriseringen har gjorts efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift.
Inventeringsdatum: 2014-10-03   Färdigställd rapport: 2017-05-29